

FIIA 19/2015

COMMENT

Veera Laine
Tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

Marssit on marssittu Venäjällä > Kreml kurittaa kansallismielisiä liikkeitä tavoitellessaan yksimielistä yhteiskuntaa

Ukrainan kriisi ja kansalaisten mielipiteiden muutos ovat rapauttaneet venäläisten äärikansallismielisten liikkeiden yhtenäisyyttä. Kreml on myös kiristänyt otettaan nationalisteista, mikä on osoitus siitä, ettei Venäjän johto suvaitse enää poliittista kilpailua yhteiskunnassa.

Venäjällä vietettiin 4. marraskuuta kansallisen yhtenäisyyden päivää. Äärikansallismieliset liikkeet järjestivät tapansa mukaan marssija Moskovassa ja muualla Venäjällä. Tässä ”Venäläisessä marssissa” on perinteisesti yhdistynyt avoimen rasistinen muukalaisvastaisuus ja hallituksen vastustaminen.

Aiempina vuosina Moskovan marssille on osallistunut useita tuhansia ihmisiä, mutta jo viime vuonna osanotto oli selvästi vaatimattomampi. Tänä vuonna paikalle saapui arvioiden mukaan vain 500–1000 ihmistä. Sen sijaan kaupungin keskustassa järjestetty virallinen yleisötapahtuma keräsi poliisin arvion mukaan 85000 hengentä yleisön.

Venäläiset nationalistit eivät koskaan ole muodostaneet yhtenäistä liikettä, ja Ukrainan kriisi on luonut eri ryhmien välille uusia jakolinjoja. Osa antoi tukensa Kiovan Maidan-protesteille, toiset puolestaan ovat alusta lähtien tukeneet Venäjän toimia Itä-Ukrainassa. Venäläisiä nationalisteja on arveltu lähteneen taistelemaan Ukraina, molemmilla puolilla rintamaa. Tänä vuonna Venäläisen marssin järjestäjät pyrkivätkin pitämään Ukrainan tapahtumat poissa marssin iskulauseista.

Kansainväliset tapahtumat ovat vieneet nationalistien huomion, ja

aiemmin niin keskeiset etnisyyden- ja siirtolaisteemat ovat jääneet taustalle. Sama koskee venäläisiä ylipäänsä: Levada-tutkimuskeskuksen elokuussa tekemien kyselyjen mukaan muukalaisvastaiset asenteet ovat vähentyneet edellisiin vuosiin verrattuna. Vielä vuonna 2013 jopa 62 prosenttia vastaajista suhtautui kielteisesti Keski-Aasian maista tuleviin siirtolaisiin, mutta nyt enää 37 prosenttia ihmisistä kokee näin. Muutoksen taustalla tosin ei ole niinkään asenteiden muuttuminen myönteisemmiksi kuin lisääntynyt välinpitämättömyys koko asiaa kohtaan.

Lisäksi lukuisat keskiaasialaiset ovat jo jättäneet Venäjän taakseen. Siirtotyöläisiä koskevan lainsäädännön kiristykset ja ruplan arvon heikentyminen saivat monet palaamaan kotimaihinsa vuoden 2014 lopulla ja vuoden 2015 alussa. Paluumuuton vuoksi nationalistien suosimat iskulauseet, kuten ”Palautetaan Venäjä venäläisille” ja ”Jo riittää Kaukasian ruokkiminen”, tuntuvat kadottaneen merkityksensä.

Nationalistiset liikkeet ovat siis heikentyneet sisäisesti samalla kun heidän poliittiset vaatimuksensa eivät enää herätä vastakaikua kansalaisten keskuudessa. Nationalistien aiheuttama uhka yhteiskunnan vakaudelle on hiipunut.

Venäjän valtio suhtautuu radikaaleihin nationalisteihin yhtä kaikki aiempaa tiukemmin. Yksi Venäläisen marssin pääjärjestäjistä, Aleksander Belov, on ollut vangittuna jo yli vuoden ajan. Häntä vastaan on nostettu syytteet muun muassa kavalluksesta ja kiihotuksesta kansanryhmää vastaan, ja oikeudenkäynnin on määrä alkaa ensi vuoden alussa.

Tapahtuman toinen pääjärjestäjä, Dmitri Demuškin, on hänkin joutunut useita kertoja pidätetyksi kuluvan vuoden aikana – viimeksi tällä viikolla, marssia edeltävänä iltana. Lisäksi moskovalainen tuomioistuin kielsi Venäläiset-nimisen liikkeen toiminnan ekstremistisenä vain viikkoa ennen marssia. Vaikuttaa siltä, että hallinto halusi hallita nationalistien suurinta vuosittaista kokoontumista jo ennalta.

Hallinnon otteet eivät sinänsä ole yllättäviä, mutta niiden ajoitus herättää kysymyksiä. Miksi valtio käyttää voimavaroja taistellakseen radikaaleja nationalisteja vastaan juuri nyt, kun heidän aiheuttamansa uhka näyttää muutenkin väistyneen? Aiemmin nationalistien annettiin toimia suhteellisen vapaasti, vaikka perusteet heidän toimintaansa puuttumiseksi olivat olemassa.

Tiukentuneen valvonnan taustalla on kaksi tekijää. Ensinnäkin Venäjän valtio on itse omaksunut

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4

PL 400

00161 Helsinki

Puhelin

(09) 432 7000

Fax

(09) 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on riippumaton tutkimuslaitos, joka tuottaa korkeatasoista tutkimusta poliittisen päätöksenteon ja avoimen keskustelun tukemiseksi niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Korkean laadun varmistamiseksi ainakin kaksi asiantuntijaa lukee ja kommentoi kaikkien instituutin julkaisujen käsikirjoituksia. Julkaisut käyvät lisäksi läpi ammattimaisen kielitarkastuksen ja editointiprosessin. Julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

yhä selvemmin nationalistisen retoriikan. Valtiojohto ylläpitää ajatusta yhtenäisestä kansasta, jota yhdistävät perinteiset arvot, ja jota valtio suojelee ulkopuolisilta vihollisilta. Kansallismielisyyttä sinänsä ei siis pyritä pitämään kurissa, vaan ainoastaan niitä nationalisteja, jotka suhtautuvat kriittisesti Venäjän nykyjohtoon.

Esiin on myös noussut hallitukselle myötämielisempiä nationalistisia toimijoita. Äskettäin toimintansa on aloittanut esimerkiksi Kansallisen vapautuksen liikkeeksi nimetty ryhmä, jolla on läheiset yhteydet Venäjän duumaan. Ryhmä järjestää tapahtumia, joilla se tukee valtion virallista tulkintaa venäläisestä nationalismista. Myös hallitusta tukeva konservatiivinen Rodina-puolue on viime aikoina aktivoitunut julkisuudessa. Kumpikin näistä liikkeistä oli edustettuna myös eilen virallisessa kansallisen yhtenäisyyden päivän yleisötapahtumassa.

Hallituksen näkökulmasta tämä strategia voi toimia – mutta vain niin kauan kuin uudet kansallismieliset voimat pysyttelevät uskollisina Kremlille ja hyväksyvät sen tulkinnan nationalismista.

Toinen, kenties vieläkin merkittävämpi syy nationalistien painostukseen piilee siinä, että Venäjä on kiristänyt otettaan yhteiskunnasta

ylipäättään. Maan johto suvaitsee yhä heikommin minkäänlaista poliittista vastarintaa tai edes näkemyseroja. Venäläisiä kansalaisjärjestöjä on jo pitkään ajettu ahtaalle, eikä kehitykselle näy loppua.

Painostus ei kohdistu enää vain ”ulkomaisiksi agenteiksi” tulkittuihin, ulkomailta rahoitusta saaviin järjestöihin. Nyt tulilinjalle joutuvat myös pienet ja hajanaiset ryhmät, jotka uskaltavat julkisesti asettua poikkiteloin virallisen linjan kanssa. Järjestöjen toimintaa rajoittavien lakien tekstit on usein muotoiltu niin epämääräisesti, että niitä voidaan käyttää valikoivasti ja tarkoitushakuisesti kriittisten äänten vaiennuttamiseen.

Aiemmin valtion valvonta ja painostus kohdistui etupäässä poliittisen opposition edustajiin. Näiden toimien ulottaminen myös marginaalisiin äärikansallismielisiin toimijoihin on osoitus siitä, että Venäjän hallituksen tavoitteena on yhteiskunta, jossa kaikki ovat hallituksen kanssa samaa mieltä.